

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Зарбалізаде Елмаддіна
«Формування споживчої цінності приміських пасажирських перевезень»,
що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми

Сучасні міста-мегаполіси перетворюються на незручні не лише для життя городян, а й стають некомфортними для відвідування мешканцям передмість та гостями. Шкідливі речовини, що потрапляють у повітря, на три чверті складаються з викидів автомобільного транспорту. Інфраструктура мегаполісів підпорядковується автомобілям, а людина в автомобілецентрованому місті зазнає різноманітних утисків, страждають її природні права.

Приміські пасажирські перевезення в сучасних умовах відіграють важливу роль у транспортній системі мегаполісу. Приміська забудова, нова транспортна інфраструктура і технології спричиняють значний вплив на зміст споживчої цінності приміських поїздок. Вибір способу переміщення в просторі залежить від споживчої цінності, яка виникає внаслідок взаємодії перевізника і пасажирів. Через це зміни транспортної поведінки мешканців передмість, які використовують для поїздок у місто приватні автомобілі (вони утворюють основну частку потоку автомобілів), є нагальною необхідністю.

За умов збільшення частки поїздок до міста, в яких використовується громадський транспорт на заміну приватного автомобіля, а також відсутності методичного забезпечення вимірювання і порівняння атиг'юдів до двох видів поїздок (громадським транспортом і приватним автомобілем), одним з головних завдань стає удосконалення науково-методичних інструментів формування споживчої цінності приміських перевезень.

Зв'язок теми дослідження з планами науково-дослідних робіт

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри «Менеджмент» факультету «Менеджмент, логістика та туризм» Національного транспортного університету за темою «Споживча цінність перевезень пасажирів: сучасна концепція і методики вимірювання» від 31.12.2020 року (номер державної реєстрації 0120U100200), де автор був виконавцем окремих розділів.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне науково-прикладне

завдання з вимірювання споживчої цінності перевезень пасажирів як інформаційної основи її формування підприємством-перевізником у контексті суспільної необхідності збільшення частоти користування населенням громадським транспортом. Основні наукові та практичні результати полягають у наступному:

1. Удосконалено поняття *сприйнятої споживчої цінності послуги*, як унікального результату конкретного варіанту обслуговування, що полягає в одночасному відчутті клієнтом як величини збільшення, так і зменшення його поточного і майбутнього добробуту, а також – різниці між ними під впливом особистого досвіду, знань, психологічних особливостей і ситуаційних чинників придбання і надання сервісу.

2. Запропоновано визначати *сприйнятну споживчу цінність пасажирських приміських перевезень* як унікальний результат взаємодії клієнта з приміським перевізником під час надання транспортної послуги, що полягає у відчутті пасажиром ступеня досягнення позатранспортної мети та ставлення до атрибутів поїздки, яке може мати ознаки як збільшення, так і зменшення добробуту людини, а також різниці між ними під впливом особистого досвіду, знань, психологічних особливостей і ситуаційних чинників придбання і надання сервісу.

3. Управління споживчою цінністю приміських поїздок як громадським транспортом, так і приватним автомобілем, покликано вплинути на транспортну поведінку великих суспільних груп. Воно має відповідати чотирьом засадничим принципам управління транспортом, які було сформульовано В. Вучиком. Їх практичне втілення у приміському пасажирському русі потребує врахування специфіки мотивів, що рухають транспортну поведінку людини – мешканця передмість, застосування системного підходу до розв'язання нагальних транспортних проблем, організації комплексного впливу, врахування соціальної справедливості та широких просвітницьких програм. Мотиви, а, відповідно, й рішення, людини щодо способу переміщення з передмістя в місто не обмежується лише витратою часу та грошей. Сьогодні вагомим мотивом є можливість використати приватний автомобіль. Людина вибиратиме такий спосіб переміщення в просторі, який потенційно даватиме їй бажані комбінації найбільшої споживчої цінності та (або) найменших жертв та (або) найбільших переваг. Точка зору, що пасажир завжди прагне досягнути найбільшої споживчої цінності транспортної послуги є помилковою.

4. В дисертації пропонується спеціальна методика, викликана необхідністю порівнювати жертви і переваги, а також споживчу цінність приміських поїздок приватним автомобілем і громадським транспортом, а

також оцінити величини частин сукупності респондентів, які можуть збільшити частоту користування громадським транспортом з певною ймовірністю.

5. При застосуванні економічного впливу на деструктивну транспортну поведінку людини (використання приватного автомобіля в приміському сполученні) виникає пошукове питання: «За якого зростання вартості приміської поїздки приватним автомобілем людина віддасть перевагу транспорту загального користування?». Визначення цінової чутливості людини через вплив низки ефектів сприйняття нею цін у такому випадку потребує розробленого автором спеціального інструментарію. Обґрунтовано, що його основою може бути удосконалений автором метод Габора-Грейнджера.

6. Транспортна поведінка власників приватних автомобілів, які використовують їх у приміському сполученні, може бути змінена не лише шляхом збільшення грошових жертв водія. Напрямами впливу на неї є також зменшення жертв пасажира та (або) збільшення його переваг. Задля цього запропоновано удосконалену процедуру сегментації.

7. Маркетингове дослідження в дисертаційній роботі складалось з трьох дослідницьких робіт. Перша – оцінювання ставлення водіїв приватних автомобілів до грошових витрат на приміські поїздки. Друга – вимірювання впливу споживчої цінності приміських поїздок приватним автомобілем і транспортом загального користування на транспортну поведінку водіїв. Третя – сегментація подорожуючих у приміському сполученні. Встановлено, що збільшення вартості поїздки з передмість до міста приватним автомобілем може сприяти збільшенню частоти використання громадського транспорту. Доведено, що найбільш простим та одночасно найбільш дієвим заходом зі збільшення вартості поїздки з передмість до міста в умовах, що склалися в столиці України, є забезпечення невідворотності оплати паркування.

8. Найбільшими жертвами людини, яка користується громадським транспортом, є втрата часу через затор разом із відчуттям цейтноту, тиснява в салоні та відмова в посадці через заповнений салон. Найбільшими перевагами громадського транспорту респонденти вважають готовність персоналу допомагати, можливість займатись власними справами в дорозі та чистоту салонів транспортних засобів. Натомість люди потребують пристосованих місць очікування транспорту, зручного розкладу та поліпшень у придбанні проїзних документів. Споживча цінність поїздок громадським транспортом є від'ємною (-8,8).

Лише кожний десятий пасажир задоволений споживчою цінністю громадського транспорту (9%), що в чотири рази менше, ніж для поїздок

автомобілем. Переваги поїздки громадським транспортом влаштовують 61% респондентів, а жертви не влаштовують 86%. Тож логічним напрямом управлінських зусиль перевізника має стати першочергове зменшення жертв пасажирів, і лише після цього – збільшення переваг.

Основні результати дослідження, ступінь їх наукової новизни та значущості

- удосконалено методичний інструментарій визначення величини і формування змісту споживчої цінності приміських пасажирських перевезень на базі порівняння її зі споживчою цінністю поїздки приватним автомобілем;
- запропоновано визначення поняття «сприйнята споживча цінність послуги» та «сприйнята споживча цінність пасажирських приміських перевезень»;
- визначено змісти споживчої цінності приміської поїздки громадським транспортом та приватним автомобілем, що включають переваги та жертви пасажира та водія відповідно;
- розроблено методичні засади вимірювання споживчої цінності поїздок різними видами транспорту, що дозволяє порівнювати споживчі цінності приміських поїздок громадським транспортом і приватним автомобілем та враховувати їхній вплив на транспортну поведінку людини;
- удосконалено методичні засади вимірювання толерантності людини до ціни, що виражається у доповненні метода Габора-Грейнджера прийомом, що зменшує вплив ефекту порядку демонстрації цін;
- запропоновано метод сегментації приміського пасажиропотоку за напрямом пошуку людиною споживчої цінності шляхом додачі додаткового критерію сегментації – інтенції до здійснення поїздок громадським транспортом на заміну приватного автомобіля.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які спрямовані на вирішення актуальних проблем шляхом формування споживчої цінності приміських пасажирських перевезень громадським транспортом, коли альтернативою їм слугує поїздка з передмістя до міста приватним автомобілем.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора

- *статті у наукових фахових виданнях України, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Бакалінський О. В., Ільченко В. Ю., Зарбалізаде Е. Сучасні підходи до визначення сутності споживчої цінності послуги. *Науковий вісник:*

Причорноморські економічні студії. 2020. № 54. С. 68-74. DOI: http://www.bses.in.ua/journals/2020/54_2020/12.pdf

2. Зарбалізаде Е. Методи вимірювання чутливості споживача до витрат на особистий та громадський транспорт під час приміських поїздок. *Вісник ХДУ Серія Економічні науки*. 2021. № 41. с. 32-36. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2021-41-6>

3. Зарбалізаде Е. Зміни змісту споживчої цінності поїздок приміським транспортом у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Випуск 35. с. 28-32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-35-5>

4. Зарбалізаде Е. Порівняння споживчої цінності поїздок приватним автомобілем і транспортом загального користування в приміському сполученні. *Науковий вісник «Економічний простір»*. 2021. № 168. С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-10>

- публікації в міжнародних виданнях:

5. Зарбалізаде Е. Розробка процедури сегментації подорожуючих у приміському сполученні. *Науковий вісник Colloquium-journal Польський міжнародний журнал наукових публікацій*. 2021. № 14(101). Część 5 (Warszawa, Polska). С. 23-29. DOI: <http://www.colloquium-journal.org/wp-content/uploads/2021/05/colloquium-journal-14101-chast-5.pdf>

Bakalinsky Olexander, Ilchenko Victoria, Elmaddin Zarbalizade, Zaplitna Tetyana. Monetary factors of suburbs residents' transport behavior change: experience of Ukraine. Скопус

Апробація результатів дослідження

- наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Зарбалізаде Е. Сутність грошових витрат приміських пасажирських перевезень. *Integration of business structures: competition and cooperation: V International scientific-practical conference (February 19-20, 2021. Tbilisi, Georgia)*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. 152 pages. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-036-0-11>

7. Зарбалізаде Е. Роль залізничного транспорту в приміських пасажирських перевезеннях. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми формування та реалізації регіональної економіки»*. 15 серпня 2020 року. М. Київ

8. Зарбалізаде Е. Управління транспортної політики і регулювання споживчої цінності пасажирських перевезень в мегаполісах. *Міжнародна науково-практична конференція «Прогнозування розвитку соціально-економічних систем»*. 3 жовтня 2020 року. м. Запоріжжя.

9. Бакалінський О. В., Маліцький В. В., Зарбалізаде Елмаддін. Огляд підходів до ціноутворення на залізницях розвинутих країн світу та можливість застосування набутого досвіду в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси та підприємництво: стан, проблеми та перспективи змін у кризовій економіці». 20 лютого 2021 року. м. Запоріжжя

10. Зарбалізаде Е. Методи та мотиви для порівняння споживчої цінності приміських поїздок приватним автомобілем і транспортом загального користування. Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, менеджмент та аудит: сучасні напрями розвитку». 30 квітня 2021 року. м. Львів.

Представлений перелік публікацій повністю висвітлює результати виконаних досліджень і задовольняє вимоги п. 11 Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії».

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 201 сторінок друкованого тексту, з них 167 сторінок основного тексту. Матеріали дисертації містять 24 рисунки (з них 3 на окремих сторінках) і 11 таблиць. Список використаних джерел налічує 179 найменувань, розміщених на 19 сторінках.

Текст дисертації викладено науковою мовою, логічно та послідовно. Структура дисертації, мова та стиль викладення відповідають вимогам, які висуває до дисертацій Міністерство освіти і науки України. Застосована в роботі наукова термінологія є загальновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, нових наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

Відповідність пункту 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року №167.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису та виконано здобувачем особисто. Дисертація містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для оцінювання величини і змісту споживчої цінності приміських пасажирських перевезень, що підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку.

Дисертація відповідає вимогам щодо оформлення, передбачених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота Зарбалізаде Е. на тему «Формування споживчої цінності приміських пасажирських перевезень» за змістом відповідає паспорту спеціальності 051 «Економіка» і є закінченим науковим дослідженням, виконана на високому рівні, містить вирішення актуальної науково-прикладної задачі. Поставлені в дисертаційній роботі задачі, одержані наукові результати, сформульовані висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими. Подана робота повністю відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167, а тому може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рецензент,
завідувач кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
д-р екон. наук, професор

Ложачевська О. М.

Рецензент,
доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
канд. екон. наук, доцент

Железняк К. Л.

ПІДПИС ЗАВІРЯЮ
Вчений секретар Національного
Транспортного Університету
проф. Мельниченко О.Т.

